

ÖNSÖZ

Kurtuluş Kitabı

Tora'nın ikinci kitabı olan Şemot, "**Sefer Ageula – Kurtuluş Kitabı**" olarak adlandırılır. Bu kitapta Bene-Yisrael'in Mısır'da kalabalık bir ulus haline gelişini, oradaki acımasız köleliği ve Tanrı'nın mucizeler eşliğinde, Moşe Rabenu aracılığıyla halkı oradan çıkararak, sonunda Kızıldeniz'de Mısır ordusundan kesin olarak kurtarışını okuruz.

Özetle, Şemot kitabındaki perasalar sırasıyla şu konuları içerir:

- [1] Şemot: Bene-Yisrael'in Mısır'da çoğalışı, köleliğin gelişimi, Tanrı'nın Moşe'yi görevlendirerek Paro'ya göndermesi.
- [2] Vaera: Moşe ve Aaron'un Paro'yu uyarmaları; onun reddi üzerine Mısır'ın başına yedi belanın gelmesi.
- [3] Bo: Paro'nun inatçılığı sonucu, üç belanın daha gelmesi. Son bela ile Paro'nun pes etmesi ve Mısır'dan Çıkış.
- [4] Beşalah: Paro'nun kararından vazgeçerek Bene-Yisrael'i kovalaması, halkın Kızıldeniz'den geçmesi ve Mısır ordusunun yok oluşu. Çölde yiyecek ve su sorunları; Amalek'in saldırısı.
- [5] Yitro: Yitro'nun Bene-Yisrael'i ziyareti; Sinay dağında Tora'nın verilisi.
- [6] Mişpatim: Medeni kanunla ilgili temel bazı yasalar ve Sinay'daki tecrübenin kısa bir tanımı.
- [7] Teruma: Mişkan'ın inşa emri ve bu inşaatla ilgili detaylar.
- [8] Tetsave: Koenler'in özel giysileri ve göreve atanma törenlerinin tanımı.
- [9] Ki Tisa: Mişkan'ın nüfus sayımı için bağışta bulunma çağrısı. Altın Buzagi olayı.
- [10] Vayakel: Mişkan'ın inşası için ustaların görevlendirilmesi ve inşaatın gerçekleştirilmesi.
- [11] Pekude: Koenler'in özel giysilerinin üretimi ve Mişkan'ın kuruluşu.

Özetten de görüldüğü kadarıyla, "kurtuluş"la ilgili olaylar, aslında Şemot kitabının sadece ilk dört perasası içinde anlatılmaktadır. Oysa kitapta yedi perasa daha vardır ve bu perasalarda Mısırlılar'dan ya da onlardan kurtuluştan hiç bahsedilmemektedir. Öyleyse tüm kitap neden "Kurtuluş Kitabı" olarak adlandırılmaktadır?

Vaera perasasının başında Tanrı, Moşe'ye, Bene-Yisrael'i dört aşamada kurtaracağını bildirmektedir: "... (1) Sizi Mısır'ın yükü altından çıkaracağım ve (2) sizi onların [köleleştirici] işlerinden serbest kılacağım. (3) Sizi [büyük bir] güç gösterisi ve sert yargılar eşliğinde özgürlüğe kavuşturacağım. (4) Sizi Kendim'e Halk olarak alacağım ve size Tanrı olacağım. Böylece Benim, sizi Mısır'ın yükü altından çıkaran Tanrınız Aşem olduğumu bileceksiniz" (Şemot 6:6-7).

Midraş Raba, Pesah gecesi Seder'de içilen dört kadeh şarabın, bu dört kurtuluş aşamasının şerefine içildiğini belirtir. Dikkat edildiği takdirde, dört kurtuluş aşamasının sadece ilk üçü Mısırlılar'la ilgilidir. Dördüncü aşama ise Bene-Yisrael'in "Tanrı'nın Halkı" haline gelmesidir – ki en son aşama, daima "asıl" aşamadır.

Yahudi terimleri içinde gerçek "kurtuluş", fiziksel değil, manevi düzlemde dir. Mısır esareti

sırasında, Yahudiler'in bir başka ulusa köle olması, onların gerektiği şekilde Tanrı'nın Kulları olma olasılıklarını zayıflatmaktaydı. Bu nedenle onların fiziksel olarak Mısır'dan çıkarılmaları, kurtuluşun çok önemli bir aşamasıydı; fakat asıl aşama bu değil, Sinay'da Tora'nın alınmasıdır. Bu büyük ve eşsiz olayın, dünya tarihinin merkezi olduğunu söylemek hiç de abartı olmayacaktır. Moşe'nin Tanrı adına Paro'ya söylediği sözler de bunu yansıtmaktadır: **“Şalah Ami Veyaavdumi – Halkımı salver ki Bana ibadet edebilsinler”** (Şemot 10:3). Halkın serbest kalması, sadece Tanrı'ya ibadet aşamasına geçildiği takdirde gerçekten anlamlıdır. Kitabın açıklamaları içinde bu konu da geniş olarak ele alınmaktadır.

Bu şekilde, Tora'nın alınışını içeren Yitro ve Tanrı'nın vermiş olduğu medeni kanunları ele alan Mişpatim peraşalarının “Kurtuluş Kitabı”nda yer almalarını anlamaktayız. Zira bu iki peräşa da “Tanrı'nın Halkı” oluş aşamasını ve şartlarını aktarmaktadır. Yine de, “Kurtuluş Kitabı”ndaki yerini “haklı çıkarması” gereken beş peräşa daha vardır. Bunlar, Mişkan'ın inşası ve Altın Buzağı konusunu ele alan peräşalardır.

Altın Buzağı konusu Mişkan'ın inşası ile ilgili emirle, onun aktif inşaatının başlangıcı arasında anlatılmaktadır. Fakat Tora her zaman kronolojik sırayı izlemez. Raşi'ye göre, bu da böyle bir örnektir. Birçok otorite, Mişkan'ın inşasını Altın Buzağı günahının onarımı olarak görür. Açıklamalarda geniş bir şekilde ele alındığı üzere, Altın Buzağı olayı, başıboşluğun getirdiği panik ve Tanrı'ya ulaşma isteğiyle başlamış, sonrasında halkın küçük de olsa bir bölümü için bilinçli bir günah haline dönüşürken, müdahale etmeyen çoğunluğun da sorumlu tutulmasıyla sonuçlanmıştır. *Bene-Yisrael'i Mısır'dan çıkarmak çok kolay olmuştur. Fakat Mısır'ı Bene-Yisrael'den çıkarmak, hiç de basit değildir.* Moşe'nin yokluğuyla paniğe kapılan halk, bir yol gösterici arayışı içinde, çok kısa bir süre önce terk ettiği ama o ana kadarki yaşamının tümünü içinde geçirdiği Mısır kültürünün etkisi ile hataya düşmüş, hata da sonunda günaha dönüşmüştür.

Bunun sonrasında “kurtuluş”un çok önemli bir aşaması vardır. Bereşit kitabının başında da gördüğümüz üzere (Bereşit 2:4 açık.), Tanrı bu dünyayı sadece yargı üzerine kurmamıştır. Yargı, çok önemli ve vazgeçilmez bir özelliktir. Fakat hataya daima açık olan insanoğlu, merhametle dengelenmemiş bir yargının gölgesinde varlığını sürdüremez. Tanrı, günaha teşvik eden dürtüyü (Yetser Ara) yenmesi için, insana paha biçilmez bir araç vermişti: Tora. Fakat Yetser Ara hiç de küçümsenecek bir dürtü değildir. Bu nedenle Tanrı, insana Teşuva hakkı tanımıştır. Kral Şelomo'nun dediği gibi, **“Ki Adam En Tsadik Baarets, Aşer Yaase Tov Velo Yeheta – Çünkü yeryüzünde iyi davranıp da hiç günah işlemeyecek kadar Tsadik kişi yoktur”** (Koelet 7:20). İşte; Altın Buzağı olayı, insanın ne kadar yüksek düzeylere çıkarsa çıksın, oradan en büyük derinliklere düşecek kadar zayıf olabileceğini göstermektedir. Bunun sonrasında halkın samimi Teşuvası ve Moşe'nin fedakar duaları da, en derinliklere düşüldüğünde bile, On Emir levhalarına bir kez daha hak kazanacak düzeye çıkma umudinin olduğunu öğretir. İnsan, Tanrı'nın, kendisine manevi esaretlerden de “kurtuluş” anahtarını – “Teşuva” adlı paha biçilmez hediye – verdiğini bildiği sürece, kendisinden ümit kesmeyecek, bireysel ve toplumsal kurtuluşun daima mümkün olduğunu bilecektir. Bu bilgi, “kurtuluş”un belki de en önemli noktasıdır.

Fakat her durumda, insanın tüm hata yapabilirliğine karşın, kurtuluşu kesin kılacak en

önemli konu, insanı hataya sürükleyen noktayı kullanıp, bunun bir daha gerçekleşmemesi için önlem almaktır. Moşe'nin yokluğunda, halkı Altın Buzağı'yı yapmaya sürükleyen şey, Tanrı ile bir tür bağlantı, Tanrı'ya ulaşmayı ya da O'na ibadeti simgeleyen fiziksel bir araç eksikliği idi. İşte *Mişkan*'ın görevi de burada başlamaktadır. Tanrı Bene-Yisrael'e "Bana ulaşmak istediğinizde bunu kendi yöntemlerinizle değil, Benim size öğrettiğim yöntemlerle yapmalısınız" dercesine, *Mişkan*'ı ve oradaki kutsal ibadet düzenini öğrettikten sonra, "Kurtuluş Resmi" tamamlanmıştır. Zira buradaki ibadetle, Bene-Yisrael, Tora yaşantısını, eskisine göre çok daha düzenli bir grafikte sürdürmek için gerekli tüm donanıma sahip hale gelmiştir.

İşte bu bakışla, Şemot kitabının tümüyle bir "Kurtuluş Kitabı" olduğunu görmekteyiz. Öncelikle fiziksel kurtuluş gelmiş, ardından Tora'nın verilmesiyle manevi kurtuluşun en önemli aracı bahsedilmiştir. Bu hızlı çıkışın özümsemesi o kadar hızlı olamayınca çakılma derecesinde düşüş yaşanmışsa da, bunun sonucu, kendisini en kötü düzeylerden bile kurtulma yeteneği olduğunun insana öğretilmesi olmuş; sonunda Tanrı'nın Halkı olarak bilinçli bir düzenin *Mişkan*'la birlikte oturtulmasıyla kurtuluş süreci, tüm yan araçlarıyla birlikte bütünlük kazanmıştır.

Gerçekte kurtuluş sürecinin "tamamlandığını" söylemek tam olarak doğru olmaz. Ne de olsa insanın düşme olasılığı daima mevcuttur. Önemli olan silkinip tekrar yükseklerle erişmek için gerekli potansiyelin varlığını bilmek ve bu potansiyeli kullanmaktır. "Kurtuluş Kitabı"nın verdiği en önemli mesajlardan biri de budur ve bir bakıma Yahudi tarihi, bu yalpalanmaların hikayesidir. Ta ki *Maşiah*'ın gelişyle, Son ve Gerçek Kurtuluş'un tüm dünya üzerinde barışı tesis edişine kadar – "**Yiru Enenu Veyismah Libenu Bimera Beyamenu; Amen** – [Bu] Çabucak ve Günümüzde [gerçekleşsin;] Gözlerimiz Görsün ve Kalbimiz Sevinsin; Amen"

İkinci Kitap

Tanrı'nın izniyle, çıktığımız yoldaki ikinci durağa ulaşmış bulunuyoruz. İlk kitap Bereşit'in gördüğü ilgi, kitapta emeği geçenlerin "Türk Yahudi Cemaati Yahudilik kaynaklarına çok duyarlı görünmeyebilir. Fakat biz her zaman, imkan oluşturulduğu takdirde bunun doğru olmadığını düşünüyoruz" şeklindeki düşüncesini doğrularcasına çok yüksek oldu. Öncelikle, ikinci kitabın çalışması boyunca sürekli olarak çalışmanın ne durumda olduğunu sorarak sürekli bizleri teşvik eden tüm okuyuculara sonsuz teşekkür ediyoruz.

İkinci kitabı oluştururken, ilk kitaba göre daha farklı ve geniş bir çalışma gerçekleştirdik. Bereşit'te olduğu gibi, bu kitap da, özellikle iki İngilizce çeviri The Artscroll Chumash ve The Living Torah ile, içerdikleri açıklamaları baz aldı. Fakat bunun ötesinde, açıklamaları daha zengin tutabilmek için, klasik otoriteleri özellikle daha geniş bir şekilde kullandık. Doğrudan kaynaklarından okunan otoriteler arasında, Raşi, İbn Ezra, Raşbam, *Daat Zekenim*, Sforno, Ramban, Rabenu Behaye ve *Tora Temima*'nın yanında, son derece zengin bir Tora antolojisi olan *Meam Loez* de sürekli göz önünde tutuldu. Sonuç, Bereşit'ten daha geniş ve daha çok bilgi içeren bir çalışma oldu.

Mitsvalar

Rabi Moşe Hayim Luzzato (RaMHaL), Yahudi *musar* [doğru davranış ve etik] edebiyatının temel kitaplarından olan eseri *Mesilat Yeşarim*’in ilk cümlesinde şöyle demektedir:

Sadakatin temeli ve samimi ibadetin kökü, kendi dünyasındaki yükümlülüğünün ne olduğunun ve yaşamı boyunca çaba harcadığı her şeyde bakış ve amacını neye yöneltmesi gerektiğinin insan tarafından anlaşılıp kabul edilmesidir.

Ramhal bu açılış cümlesinde çok önemli bir noktaya işaret etmektedir. Bir insan, yaşadığı dünyadaki yükümlülüğünün ne olduğunu kavrayıp kabullenmekle yükümlüdür. İnsan seçim özgürlüğüne sahiptir. Fakat bu özgürlük, herhangi bir konuda yükümlü olup olmadığı değil, var olan yükümlülüğünü yerine getirip getirmeyeceği konusundadır. Başka bir deyişle, “şu kanun bana mantıklı gelmiyor; o yüzden beni bağlamaz” demek, Tora’nın bahsettiği özgür seçim değildir. Zira bu, kişinin kendisini aldatmasından ibarettir. Özgür seçim, kişinin yükümlülüğünün ne olduğunu bilip kabullenmesinden sonra başlar. Kişi ancak bu noktada bunu yapıp yapmamaya karar verir ve elbette otomatik olarak bunun olumlu ya da olumsuz sonuçlarını kabullenmiş olur. Tora bize yükümlülüklerimizin ne olduğunu öğretir. Bu yükümlülükler “**Mitsva** – *Emir*” olarak bilinir.

Şemot kitabını Bereşit’ten ayıran en önemli nokta, belki de kitabın mitsvalar açısından zengin oluşudur. Sadece üç mitsva içeren Bereşit kitabına karşılık, Şemot kitabı, Tora’nın toplam 613 mitsvasının 111’ini içermektedir. Bu durum, biz çalışanlar için hem çeviri hem de özellikle açıklamalar açısından daha geniş ve açıklayıcı bir dili gerektirdi. Mitsvaları tek tek açıklayıp genel olarak uygulama şartlarından bahsettik. Elbette Tora’nın en basit mitsvasının bile detaylarına böylesine dar kapsamlı bir çalışmada tam olarak değinmek mümkün olamazdı. Yine de gerek uygulama, gerekse de olası nedenleri içeren genel bir resim sunmaya çalıştık.

Burada bir noktayı açıklamakta yarar vardır. Tora genel olarak mitsvaların sebeplerini açıklamaz. Zira bir mitsvanın yerine getirilmesi için özel bir nedenin olmasına gerek yoktur. Kimse bir kral kendisine bir şey emrettiği zaman “neden?” diye sormaya cüret etmez. Ve bu, etten kemikten bir kral için geçerliyse, Krallar Kralı Tanrı için de elbette geçerlidir. Kısacası, Tora’nın herhangi bir mitsvası, sadece “Tanrı emrettiği için” yerine getirilmelidir. Zira Tora’nın bütününün ya da herhangi bir mitsvasının, insanın “bu mantıklı ve hoş” gibi bir değerlendirmesine ihtiyacı yoktur.

Yine de Hahamlarımız, birçok mitsvanın daha sevgiyle benimsenmesine katkıda bulunmak için, geleneksel bilgilere dayanarak bazı sebepler vermişlerdir. Bilinmesi gereken şey, söz konusu Tora, yani “Tanrı’nın Sözü” olduğu zaman, hiçbir şeyin tek bir sebebi olmadığıdır. Aynı durum, bu kitap içinde mitsvalar için verilen bazı “sebepler” için de geçerlidir. Her zaman bir başka sebebin var olduğu unutulmamalı ve mitsvaları yapmaktaki temel nedenin, bunun Tanrı’nın emri olması hatırdta tutulmalıdır.

Aynı durum sadece mitsvalar değil, Tora’daki herhangi bir konunun açıklaması için de

geçerli olabilir. Tora kanunu söz konusu olduğunda yoruma yer yoktur. Tüm otoriteler Sözlü ve Yazılı Tora'nın temelleriyle kısıtlıdır. Diğer yandan, metin üzerinde herhangi bir soru söz konusu ise, bir Tora otoritesi, elbette geleneksel bilgilerle ters düşmeyecek şekilde, tüm yorum gücünü kullanabilir. Bu açıdan, açıklamalar boyunca aynı soruya, farklı iki otorite tarafından taban tabana zıt iki farklı cevabın verilmesi hiç de şaşırtıcı olmamalıdır. Dahası, belirli bir otoritenin kendi çizgisini daima takip ettiği akılda tutulmalı ve farklı pasuklarda aynı konu üzerinde açıklamalar olduğu zaman, belirli bir açıklamanın hangi otoritenin görüşü doğrultusunda olduğunu belirten parantezler dikkate alınmalıdır. Bu şekilde karışıklıklar engellenmiş olacaktır.

Teşekkürler...

Şemot kitabından itibaren Tora'nın merkezinde hangi şahsiyetin olduğunu soracak olsak, verilen cevapların Moşe Rabenu üzerinde yoğunlaşacağından kuşku yoktur. Moşe, Tanrı ile aracı ve tüm bedensel yetenekleri uyanık bir halde iken bire bir iletişim kurabilmek gibi üstün ve ulaşılmaz bir düzeyin sahibidir. Öyle ki, Rabi Yeuda Alevi, kitabı Kuzari'de Moşe Rabenu'nun insanların üzerinde özel bir yaratılış olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir. Peki ama; Moşe Rabenu ne yapmıştır da bu denli yüksek düzeylere çıkmayı hak etmiştir? Onu bu düzeylere yükselten temel özelliği nedir?

Şemot kitabının ilk bölümlerinde, Moşe'nin, metinde açıkça görülmeyen, ama satır aralarında çok bariz olarak fark edilen bir özelliği vurgulanmaktadır. Saray ortamında kendi annesinin verdiği eğitimle büyümüş olmasına karşın, rahatına bakmak varken, Moşe öyle yapmamış, "kardeşlerinin durumuna bakmak için" dışarı çıkmaktan çekinmemiştir. Dahası, çektikleri eziyetleri "görmüş", kalbini buna yoğunlaştırmış kardeşlerinin acısına ortak olmuştur (Raşi). Bir Mısırlı'nın haksız yere bir İbrani'yi dövmesine seyirci kalmamış, ertesi gün de kavga eden iki İbrani'yi uyarmaktan kendini alıkoymamıştır. Ve tüm bunları yaparken, saraydaki rahat yaşamını tehlikeye atacağını bilmesine karşın, adalet ve umursama duygularını bastırmamıştır. Tüm bunları sadece Yahudi kimliği için yaptığını düşünmek de çok doğru değildir. Zira daha sonra Mısır'dan kaçıp tamamen yabancı olduğu Midyan'a geldiğinde de, ilk yaptığı, hiç tanımadığı Yitro'nun kızlarını, kendilerini rahatsız eden kişilerden kurtarmak için elini taşın altına sokmaktır. Tora'nın bile "dünyanın görüp göreceği en alçakgönüllü kişi" olarak tanımladığı Moşe'nin, kendisini "her şeyin üzerinde özel bir yaratık" düzeyine çıkaran ve Tanrı'nın Sürüsü'nün Çobanı olarak seçilmesini sağlayan özelliği, çevresiyle ilgilenmesi, adaleti her şeyin üzerine koyması, başını derde sokup hayatını alt üst etme pahasına diğer insanları umursaması ve onlar için aktif olarak bir şeyler yapma adına uçlara gitmekten bile kaçınmamasıdır. İşte Moşe Rabenu'nun, halkı Yahudiler'e bıraktığı en önemli mirası budur. Umursama ve işe koyulma. Farkında olma ve bir şeyler yapma. Sorunları görmezden gelmeyip, onları düzeltme için tüm gücünü ortaya koyma...

Tıpkı Bereşit kitabı gibi, Şemot da, işte, Moşe Rabenu'nun mirasını en iyi şekilde almış, çevresiyle ilgilenen, eksikleri görüp tamamlamaya baş koymuş, zorluklar karşısında yılmayarak onların üzerine gitmeyi ilke edinmiş bir ekibin çalışmasının ürünü. Her şeyden önce,

olası her imkanı tanıyarak bu projenin olası en rahat şartlar altında çıkmasını sağlayan, proje sponsorları **Tora Grubu**'na burada özellikle teşekkür ediyorum.

Önceki çalışmalarda olduğu gibi, burada da teknik tecrübesini bizden esirgemeyen ve kapak tasarımını yapan sevgili **Jojo Kamhi** ile oldukça zorlu bir çalışma olan sayfa düzenini gerçekleştiren sayın **Yavuz Osman Yılmaz** ve **Tülay Yazan**, elinizdeki çalışmanın alelade bir harf dizisi değil, bir “kitap” olmasını sağlayan kişilerdir. Kendilerini özellikle kutluyorum.

Rubi Asa ve **Betsi Yohay**, kitaptaki çizim çalışmalarını gerçekleştirerek, özellikle zorlu *Mışkan* konusunun açık ve görsel hale gelmesini sağladılar. İçerik çalışmalarında, The Artscroll Chumash'ın İngilizce açıklama antolojisinden yaptığımız alıntılar çeviren **Selin Saylağ** ve **Diana Yanni**, bu çalışmanın aksamadan yürütmesinde tartışmasız paya sahipleridir. Her birine burada özel teşekkürlerimi sunuyorum.

Kitabın hukuki değerlendirmesini yapan sayın **Av. Nedim Karako**, aynı zamanda objektif değerlendirmeleri ve yerinde uyarılarıyla bu kitabın birçok yerinin farklı bir açıklık kazanmasını sağladı. Kendisine bu önemli katkısının yanında, ikili yazışmalarımızda bana tattırdığı araştırma zevki için de ayrıca teşekkür ederim.

Mali trafiği kontrol ederek bu konudaki tüm işlemleri gerçekleştiren sevgili **Albert Asa**'ya teşekkürü bir borç bilirim.

İlk kitabın önsözünde de belirttiğim üzere, saygıdeğer **Bet-Din üyelerinin** böyle bir çalışmanın arkasında yerinde uyarıları ve sıkı kontrolleri ile durmaları son derece büyük bir önem taşıyor. Kendilerini saygıyla selamlıyor, destekleri ve yardımları için şükranlarımı sunuyorum.

Kitabın mümkün olduğu kadar sağlam bilgiler içermesi için bire bir danışmanlık yapan, engin bilgisi ve mükemmel öğretmenlik kabiliyetiyle tüm sorulara sabır ve gayretle cevap veren saygıdeğer Rav'ım, **Rabi Eliyau Koen**'e özel saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Bu çalışmada ben dahil herkes kendi payını gerçekleştirdi ve kimsenin başkasının işiyle ilgilenmesi gerekmedi. Fakat bir kişi var ki, organizasyonundan içeriğe, mizanpajdan baskıya, hatta okuyucuya ulaştırmaya kadar, çalışmanın her noktasında imzası var. O kişi de **Ester Asa**. Kendisine burada özel teşekkür ve tebriklerimi iletmek istiyorum. O olmasa bu çalışmanın hiçbir bölümü tamamlanamazdı. Teşekkürler Ester...

Yukarıda da belirttiğim gibi, bu çalışma tam bir ekip çalışması halinde gerçekleşti. Bu açıdan herkesin bu kitapta “benim payım” diyebileceği bir bölüm var. Ben kendi payımı aileme adamak istiyorum. Bu kitapta ve şahsen yaptığım her şeyde ailemin katkısını göz ardı etmek mümkün değil. Kendilerine her şey için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum, önlerinde saygı ile eğiliyorum. Ebeveynim **Estreya-Hayim Farsi**, kızkardeşim **Sara**, özellikle bu kitabın oluşum devresinde tüm sıcaklıklarıyla bana aile olan halam ve eniştem **Mati-Jak Aşkenazi** ve hayatımı birleştirdiğim sevgili eşim **Pessia** – bu kitaptaki kendi payımı sizlere adıyorum.

Ve elbette “*Ode L’Aşem Behol Levaı, Besod Yeşarım Veda – Tanrı’ya Tüm Kalbimle, Dürüstlerin Yanında ve Topluluk İçinde Şükranlarımı Sunuyorum*” (Teilim 111:1). Bu güzel ve duygulu anı yaşatan, haddimiz olmamasına karşın bizlere bu fırsatı tanıyan ve sağlık, bereket ve yaşam veren Ulu Tanrı’ya teşekkür ediyor, bu ve daha nice projelerin tamamlanışını nasip etmesini diliyorum.

Moşe Farsi

14 Tevet 5764

18 Ocak 2004

